

بهرسی اصول دادرسی منصفانه در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲

احمد رضا پور «وکیل پایه یک دادگستری»
فازانه دهمدی

۱۳۹۷

مؤسسه آموزشی تألیفی ارشدان

سرشناسه	:	مرادپور، احمد، ۱۳۴۶ - گردآورنده
عنوان قراردادی	:	ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	:	بررسی اصول دادرسی منصفانه در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ احمد مرادپور، فاطمه محمدی.
مشخصات نشر	:	تهران: موسسه آموزشی تالیفی ارشدان، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	ص: ۷۸، ۵/۱۴×۵/۱۱ س.م.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۹۹۵-۱۵۹-۸
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه.
موضوع	:	آیین دادرسی جزایی -- ایران -- تفسیر و استنباط
موضوع	:	Criminal procedure -- Iran -- Interpretation and construction
موضوع	:	دادرسی عادلانه -- ایران
موضوع	:	حقوق مدنی -- ایران -- تفسیر و استنباط
شناسه افزوده	:	محمدی، فاطمه، ۱۳۶۵ فروردین -
رده بندی دنگره	:	۱۳۹۷ ب۴م۴/۱۶۵۰ KMH
رده بندی دیویی	:	۳۴۵/۵۵۰.۸
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۲۰۰۰۳۷

ارشدان

مؤسسه آموزشی تالیفی ارشدان

بررسی اصول دادرسی منصفانه در قانون

آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲

احمد مرادپور، فاطمه محمدی

آموزشی تالیفی ارشدان

اول

اول ۱۳۹۷

www.irantypist.com

www.irantypist.com

۹۷۸-۶۰۰-۹۹۵-۱۵۹-۸

۱۰۰۰

www.arshadan.com

www.arshadan.net

۰۲۱۴۷۶۲۵۵

۱۵۰۰۰ تومان

■ نام کتاب:

■ تألیف:

■ ناشر:

■ ویرایش:

■ نوبت چاپ:

■ حروفچینی و صفحه آرایی:

■ طراحی و گرافیک:

■ شابک:

■ شمارگان:

■ مرکز خرید آنلاین:

■ مرکز پخش و توزیع:

■ قیمت:

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۷	مقدمه
۱۳	فصل اول: تعاریف
۲۱	فصل دوم: بررسی اصول دادرسی منصفانه
۲۱	مبحث اول: اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها
۲۴	مبحث دوم: اصل برائت
۲۹	مبحث سوم: اصل سنی بودن دادرسی
۳۴	مبحث چهارم: اصل داشتن وکیل و مترجم
۴۳	مبحث پنجم: اصل برابری سرح‌ها
۴۷	مبحث ششم: اصل تفهیم اتهام به متهم
۵۱	مبحث هفتم: اصل عدم شکنجه
۵۵	مبحث هشتم: اصل بی طرفی
۵۸	مبحث نهم: اصل توافعی بودن
۶۰	مبحث دهم: اصل منع مداخله در حریم خصوصی
۶۷	مبحث یازدهم: اصل منع بازداشت غیر قانونی و خودسرانه
۷۳	فهرست منابع
۷۳	منابع فارسی
۷۷	منابع اینترنتی
۷۸	منابع لاتین

مقدمه

قوانین و مقررات کیفری پس از ارتکاب جرم، در نخستین گام در تلاش برای حفظ یا اعاده نظم مخدوش شده، حکومت و نمایندگان آن نظیر دادستان، دادر و... را مکلف و مختار در برابر ناقضان قانون می‌کند. در مقابل، ایراد برچسب اتهام به شخص او را وارد فرایندی می‌کند که ناگزیر دست بسته و ناتوان در برابر حکومت و نمایندگان آن با تمام اختیارات، ابزار و امکانات قرار می‌گیرد. بنابراین امروزه به موجب آموزه‌های تازه‌تر حقوقی بشدت بیشتر، از هدف دیگر مقررات آیین دادرسی کیفری، یعنی حفظ آزادی‌ها و حقوق شخصی سخن به میان می‌آید و با تاسی از «الگوی آیین دادرسی منصفانه»^۱ و دیگر از «الگوی کنترل جرم»^۲ قوانین و مقررات در جهت تامین و تضمین حرمت مضامین و متهم گام برمی‌دارند. از سوی دیگر مقررات آیین دادرسی کیفری با بریکرد «رفتار منصفانه» و اجرای عدالت تام برای جبران خسارت‌ها و نامین حقوق بزه‌دیده نیز باید فکری اندیشیده باشد تا از میزان دردمندی او کاسته و بزه‌دیدی مضاعف او جلوگیری کند.^۳ به این ترتیب بایستی از همان آنرا طرح دعوای کیفری شرایط به‌گونه‌ای تنظیم شود که تمامی طرف‌های دعوای با تجهیزات و امکانات مساوی و شرایط برابر به نبرد قضایی بپردازند.^۴

۱. Due process model

۲. Crime control model

۳. غلامی، حسین، عدالت برای بزه‌دیدگان، حقوق دادگستری، شماره ۵۲ و ۵۳، ۱۳۸۴، ص ۶۴

۴. توسلی نائینی، منوچهر، اصل برابری سلاح‌ها در مرحله تحقیقات پلیسی در آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، همایش ملی قانون آیین دادرسی کیفری سال ۱۳۹۲ در بوته نقد، ۱۳۹۴، ص

دادرسی عادلانه یکی از مسائل بنیادی برای حاکمیت قانون، عدالت و حقوق بشر به شمار می‌رود؛ زیرا عدالت، حق است و نباید برخلاف آن عمل کرد، هرگاه چنین شود، بی‌عدالتی، بی‌دادگری و نادیده گرفتن حقوق شهروندی است. عدالت با مفهوم احترام به حقوق رابطه تنگاتنگی دارد. در حقیقت، عدالت، رفتار مطابق قانون است؛ پس بی‌عدالتی، رفتار مخالف قانون و نقض حقوق بشر است. در واقع، دادرسی عادلانه، محاکمه شخصی در پرتو قانون با در نظر داشتن احترام به حقوق شهروندی و زمینه‌ای برای ترویج حاکمیت قانون است. این حقوق، توسط هنجارهای ملی و بین‌المللی، در قالب بعضی از اصول، نظام‌مند شده‌اند.

دادگاه‌ها با تأمین عدالت و حل اختلاف تشکیل شده‌اند بنابراین در عملکرد خود باید حواس و بنیاد تشکیل خود را در نظر داشته باشند. دادگاه‌ها مهم‌ترین نقش را در تحقق اهداف قوه قضایی دارند و برای اینکه این اهداف بیش از پیش، محقق شود، باید برخی از اصول را رعایت کنند که سلامت رسیدگی و عدالت، ضمیمات را از پیش تضمین می‌کند.

«در دهه‌های اخیر که طرح مبارثه با بوق شر و لزوم رعایت آن بر تمام شاخه‌های حقوقی از جمله آیین دادرسی کیفری سایه افکنده، مشاهده آن هستیم که نظام‌های حقوقی با فرار از چنگال سیستم تفتیشی، به سوی سیستم اتهامی گام برمی‌دارند و تمام تلاش خود را معطوف به عادلانه کردن دادرسی می‌کنند و سعی بر آن دارند تا حقوق و آزادی‌های بنیادی در کلیه مراحل رسیدگی کیفری مراعات شود؛ به طور خلاصه می‌توان گفت دادرسی، زمانی عادلانه است که بتواند به حفظ توازن میان مصالح جامعه

و متهم بیردازد و متهم در شرایطی کاملاً آزاد و در حالی که از تضمین‌های لازم برای دفاع از خود برخوردار است، مورد محاکمه واقع شود.^۱

دادرسی عادلانه به معنای تضمینات کلی است که جهت رعایت حقوق طرفین در فرایند دادرسی انواع دعاوی نزد دادگاهی صلاحیت‌دار، مستقل، بی‌طرف و قابل پیش‌بینی در مکانیزم قضایی پیش‌بینی شده است. این تضمینات در صورت تحقق، سبب محدودیت اقتدار دولت در قبال افراد و در نتیجه صانعی مناسب‌تر از حقوق افراد است. ادیان اسلامی به ویژه اسلام در طول تاریخ ویدی اصول دادرسی عادلانه از جمله استقلال و بی‌طرفی قاضی، نظارت بر عدل، اتمام دادرسی، اصل قانونی بودن جرایم و مجازات (قبح عقاب بلایان)، اصل انصاف، اصل مساوات، اصل علنی بودن دادرسی، اصل برائت، اصل تفسیر به نفع صائب حق و مواردی از این دست بوده‌اند. این در حالی است که اصطلاح دادرسی عادلانه به عنوان حق بشری از دو قرن پیش به نظام‌های موضوعه راه یافته است. اسناد جهانی و منطقه‌ای حقوق بشر نظیر اعلامیه جهانی حقوق بشر مصوب ۱۹۴۸ و میثاق بین‌المللی مدنی و سیاسی (ماده ۱۴) حق دادرسی عادلانه را به رسمیت شناخته‌اند و دولت‌ها مکلف را مکلف به اجرا و رسمیت این حق برای تمام افراد نموده‌اند.^۲

دادرسی منصفانه یکی از مسائل بنیادی برای حاکمیت قانون، عدالت و حقوق بشر به شمار می‌رود؛ زیرا عدالت، حق است و نباید برخلاف آن عمل

۱. صابر، محمود؛ معیارها و تضمین دادرسی عادلانه در مرحله تحقیقات مقدماتی، مجله مدرس

علوم انسانی، پژوهشهای حقوق تطبیقی، دوره ۱۳، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۸، ص ۱۴۵.

۲. بهادری جهرمی، علی؛ حسینی، لطیفه، اصول دادرسی عادلانه در پرتو اندیشه اسلامی و نظام حقوق داخلی، دوفصلنامه مطالعات حقوق بشر اسلامی، سال سوم، شماره هفتم، ۱۳۹۳، ص ۹-۳۲.

کرد. هرگاه چنین شود، بی عدالتی، بی دادگری و نادیده گرفتن حقوق شهروندی است. عدالت با مفهوم احترام به حقوق رابطه تنگاتنگی دارد. در حقیقت، عدالت، رفتار مطابق قانون است؛ پس بی عدالتی، رفتار مخالف قانون و نقض حقوق بشر است. درواقع، دادرسی عادلانه، محاکمه شخصی در پرتو قانون و با در نظر داشتن احترام به حقوق شهروندی و زمینه‌ای برای ترویج حاکمیت قانون است. این حقوق توسط هنجارهای ملی و بین‌المللی، در قالب بعضی از اصول، نظام‌مند شده‌اند.

دادگاه‌ها برای تامین عدالت و حل اختلاف تشکیل شده‌اند؛ بنابراین در عکس کردن باید حساس و بنیاد تشکیل خود را در نظر داشته باشند. دادگاه‌ها به‌ترتیب نقش را در تحقق اهداف قوه قضایی دارند و برای اینکه این اهداف به‌خوبی از پیش تامین گردد باید برخی از اصول را رعایت کنند که سلامت رسیدگی به عدالت تصمیمات را از پیش تضمین می‌کند.^۱

از مقتضیات اصل کرامت ذاتی انسان در قلمرو حقوق کیفری شکلی، حق بهره‌مندی شهروندان از «دادرسی عادلانه» است. این حق که یکی از حقوق بنیادین بشر است، در بسیاری از اسناد بین‌المللی در سطح جهانی و منطقه‌ای، خصوصاً بند ۱ ماده ۱۴ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و بند ۱ ماده ۶ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و نیز ماده ۱۰ اعلامیه جهانی حقوق بشر و بند ب ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر پیش‌بینی گردیده است.

در قوانین اساسی و عادی کشورهای مختلف از جمله ایران (موجب اصول ۳۲، ۳۴، ۳۵، ۳۷، ۳۸ و ۳۹) نیز پاراهای از اصول و قواعد حاکم بر دادرسی

۱. جناب زاده، مسعود؛ ملاکه، ابراهیم، اصول دادرسی منصفانه از منظر اسلام، حقوق بین‌الملل و حقوق ایران، علوم انسانی، شماره ۱۰، جلد ۴، ۱۳۹۵، ص ۶۹-۸۰، ص ۶۹.

عادلانه در نظام حقوقی حقوق بین‌الملل و به طور کلی جوامع مردم‌سالار دارد، در هیچ یک از اسناد بین‌المللی و قوانین داخلی کشورها، تعریف مشخص و روشنی از آن به عمل نیامده است و در ماده ۶ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و همچنین ماده ۱۴ کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی صرفاً به بیان پاره‌ای از اصول و ضوابطی که رعایت آن‌ها جزء «اینگف» دادرسی عادلانه است.^۱

در کتاب مندرج برآزم تا اصول دادرسی منصفانه را در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، مورد بررسی قرار دهیم. از آنجا که قانون اخیرالتصویب، معرفت‌ای وسیعی در امر دادرسی منصفانه و اصول حقوق بشری نموده است، برخی از مقرره‌هایی که در این قانون به تصویب رسیده‌اند، تا حدودی توانسته‌اند، منطبق با اصول حقوق بشری موجود در قوانین و عهدنامه‌های بین‌المللی باشد؛ هرچند تا رسیدن به عدالت راه بسی طولانی وجود دارد، اما این تلاش‌ها و این پیشرفت‌ها در عرصه قانون‌گذاری کشور می‌تواند نویدبخش توجه هرچه بیشتر قانون‌گذاران به این قوانین است.